

DE BLAD

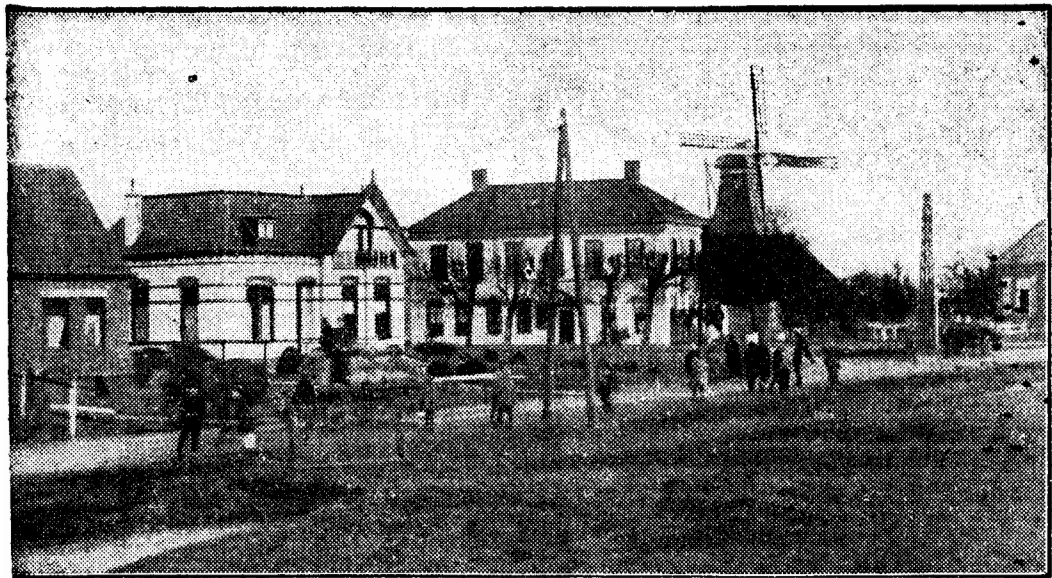
ZATERDAG 5 MEI 1934

DE ROVERVOORZIJN

POPULAIR LETTERKUNDIG WEKELIJKSCH BIJBLAD

$\frac{1}{4}$ NIEUWSBLAD $\frac{1}{4}$ NOORDEN

ADORP ...

A d o r p ligt in de oude landstreek Ub-
bega, een onderdeel van Hunsingo. Van
dit landschap wordt in een oud aardrijks-
kundig werk gezegd: „Ubbega, aanvan-
gende achter het oude Selwerder klooster,
stoot ten westen aan de Hunze, achter
Wierum aan het Reitdiep, en verder aan
deszelfs kil bij Klein Garnwerd, ten noor-
den aan het Winsumerdiep en 't Halve
Ambt, ten oosten aan Innersdijk. Over
het geheel bestaat het uit vetten klei-
grond, die tot weiding van het rundvee
meest gebruikt wordt, en veelal toebe-
hoort aan burgers van Groningen, die
daarin een nuttige en aangename uit-
spanning zoeken”. Ubbega bestaat nog
grootendeels uit groenland, waar de
melkboeren hun vee laten weiden. Van
burgers uit Groningen, die vetweiders zijn
voor hun genoegen, zooals vroeger het
geval was, is tegenwoordig echter geen
sprake meer. . . . Met het oog op de nabij-
heid der stad, mede in verband met de
aanwinst van rijke, sappige weiden,
was het oudtijds goed gezien hier een
klooster te stichten. Ook zullen deze vette
gronden aanleiding gegeven hebben, dat
in deze zelfde omgeving oudtijds de bor-
gen Selwerd en Harssens verrezen.

In oude archiefstukken worden de
groenlanden, om de stad gelegen, steeds
„ossensweiden” genoemd. De ossensweiden
van Selwerd besloegen een oppervlakte
van ongeveer 220 H.A. Het klooster Sel-
werd bezat een groote stalling voor ossen.
Er zijn jaren geweest, dat het klooster
180 grazen groenland hooide! Groningen
lag oudtijds te midden van de ossenswei-
derij en dreef dan ook een belangrijken
handel in deze dieren.

Oude stukken spreken van „die ossen
venne”, de „hooge ossensweide in de oven
buiten Ebbinge-poort” (oven is de plaats
van een vroeger tichelwerk), de „ossens-
weide in de klapvenne buiten Ebbinge-
poort”, de „ossensweide te Noorderhooge-
brugge”, de „ossensweiden buiten de Bo-
teringepoort achter de rijscampen”, enz.
Men had in de stad oudtijds vele vet- of
ossensweiders. Ze klaagden in 1591, dat de
weiderijen niet te gebruiken waren, als
er niet behoorlijk voor gezorgd werd, dat
de ossen daar veilig tegen roof konden
weiden. Burgemeesteren en Raad van
Groningen schreven daarom den Stad-
houder, dat tot „vermijdinge van aller-
handt inconvenienten und mistroesticheit
onder de borgeren grootelyx van noeden
is, eenen sekeren ende vasten wet te neh-
men, waermede tegens den anstaenden
Meij soe wel die ossen, koeijen als het
ander bestiael (andere beesten), den bor-

geren toebehorende, inde Stat hammerijcken utgeslaegen ende geweidet zoude moegen worden" en daarvoor eenige soldaten „omtrent der stat tzij in Selwert ofte ellers te doen logeren”.

De vetweiders te Groningen huurden veelal de „ossenvennen”, van het klooster Selwerd. Onder die vetweiders in onze stad schijnen voorname ingezetenen te zijn geweest. Dit blijkt uit het boek van ontvangsten en uitgaven, dat er van het klooster Selwerd nog aanwezig is, en loopt over de jaren 1561—1563. Wanneer de ossenweiders hun huur betaalden, werden aan deze, raadslieden en edele meiers of huurders, heerlijke wijnen geschonken, terwijl de minder aanzienlijke huurders bij die gelegenheid onthaald werden op Hamburger bier. Die huurbetaling geschiedde te Groningen, in het Selwerder kloosterhuis, dat gelegen was in de Ebbingestraat.

Adorp ligt nog steeds te midden van heerlijke weilanden. Naast Adorp treffen we in ons gewest nog enkele nederzettingen, wier namen eindigen op dorp: Vliedorp, vroeger een kerkdorp; Oldorp, d.i. Ouddorp, ten westen van Uithuizen; Losdorp; Woldendorp, terwijl we bij Grootegast een buurt vinden, die alleen 't Dorp heet.

Adorp beteekent dorp aan de A, aan het water, hier takken van de oude Hunze. Twee uitloopers van de Hunze, beide A geheeten, slingerden zich oorspronkelijk om de bij Adorp behoorende buurt de Hammen, welke buurt een oppervlakte heeft van bijna 50 H.A.

Tot de burgerlijke gemeente Adorp behooren mede Sauwerd, Wetsinge, de Adorpermeeden, Harssens, Heksum, Arwerd, Dorkwerd, Wierum, Paddepoel (gedeeltelijk), de Sauwerdermeeden, de Wetsingermeeden.

Adorp is de laatste jaren — evenals trouwens de meeste dorpen — grooter geworden. In den loop der tijden zijn vele oude huizen verdwenen en door nieuwe vervangen. We zijn nog in 't gelukkig bezit van een teekening van onzen schilder Otto Eerelman: een oude kameropneming van een huis te Adorp, Anno 1790. Volgens opgave in een aardrijkskundig werk, dateerende uit het midden der vorige eeuw, telde Adorp toentertijd 156 huizen, die door 198 gezinnen bewoond werden, samen vormende een bevolking van 1100 zielen.

Adorp, op een niet hooge wierde gebouwd, is een vriendelijke plaats, terwijl de achtkante korenmolen van 1851 het dorpsaspect niet weinig verhoogt.

De N. H. Kerk, een klein gepleisterd rechthoekig gebouw, dateert blijkens de cartouches op de imposten van den ingang, van het jaar 1667. Toen werd dus de oude kerk afgebroken. De oude stompe toren — een verdedigingstoren, daar hij van schietgaten voorzien was — bleef echter behouden tot 1794. Volgens de kaart van Coenders (1686) was de toren een vrijstaand gebouw. In 1794 werd hij gesloopt en de kerk verkreeg het tegenwoordig torentje, dat in 1849 vernieuwd werd.

De kerk is niet overwelfd, maar bezit een balkenzoldering. De geverfde preekstoel en de banken zijn uit de 17e eeuw. In de kerk vindt men een tweetal grafstenen, de eene van 1729, de andere van 1773. Onder de vloering der banken moeten nog eenige zerken verborgen liggen, waarbij — naar ouden van dagen meenen te weten — enkele van de bekende adellijke familie Coenders.

Het Avondmaalsgereedschap bestaat uit vier bekers en twee schenkkannen. Twee der bekers zijn van 't jaar 1900. De beide andere — van electrozilver vervaardigd — vertoonen geen jaartal, maar hebben als inscripties: „Doe dat tot mijne gedachtenis. Luk. 22: 19” en „Komt tot mij die vermoeid en belast zijt en ik zal u rust geven. Matth. 11: 28”. De tinnen schenkkannen hebben geen inscriptien.

De collatie was oorspronkelijk in handen van den heer van Wetsinge. De eerste Hervormde predikant was Henricus Zuidlareus, die hier in 1611 zijn intrede deed. Bij de kerkelijke gemeente Adorp werd in de 17e eeuw het naburige Harssens gevoegd. Harssens — thans een boerderijtje — ligt ten westen van den straatweg. Een laan leidt naar deze oude plaats, die thans Harssensche Bosch genoemd wordt, ofschoon er geen boomen meer worden aangetroffen. In oude beschelden heet deze nederzetting Hersing, ook wel Hersense. Hier stond in de 13e eeuw reeds de borg Harssens. Deze werd in 1540 gemaal en door een nieuwe, uit het water opgetrokken, vervangen. Bij de borg stond een kerkje of kapel. Oorspronkelijk gebouwd door en ten behoeve der borgbewoners, werd het later het godshuis voor het dorp Harssens. In 1365 vinden we Harssens vermeld als een zelfstandige parochie. Harssens en Wierum — beide in de gemeente Adorp gelegen — behoorren tot de ruim dertig parochies, die in den loop der eeuwen als zoodanig in ons gewest zijn verdwenen. 't Dorp Harssens en z'n kerkje moeten beide prachtig ge-

weest zijn, althans in oude werken wordt van Harssens getuigd: „een heerlijke plaats, drie duizend schreden van de stad gelegen, in een veerijke omgeving”, terwijl van de kerk gezegd wordt: „ze bezat bij hare schoonheid inder tijd voldoende fondsen”. Vooral het interieur der kerk moet bijzonder fraai geweest zijn. Dit is niet te verwonderen, daar ze oorspronkelijk een borgkapel was. Men vindt men vermeld, dat de vloer met witte en zwarte marmeren platen was belegd. In 't laatst der 16e eeuw was Antonius Folkerts van Boornberge (Boornbergum) er pastor. 't Collatierecht van Harssens behoorde aan den heer van Wetsinge.

De kerkelanden van Harssens bedroegen ruim 37 grazen, terwijl bij de pastorie aldaar 52 grazen behoorden. Een register uit het begin der 17e eeuw vertelt ons: Warmolt Hillebrandes (die kocht in 1598 de borg Harssens van de familie Entens) heeft „samt de Kerckenlanden onder sich, giff daervan aen Adorp 72 daler”.

In 1605 werd bij provisie goed gevonden Harssens en Adorp te combineeren, terwijl tevens besloten werd, dat de prediger (predikant) ende costerheure gewontelicke (gewoonlijke) penne uijte opkomsten sullen genieten, mit dat het overschot geemploieert word tot onderhoud van des heeren Antonij kindes kintkinders te Franeker”. Of med dit laatste bedoeld worden de nakomelingen van Antonius Folkerts van Boornberge, die in 't laatst der 16e eeuw pastor was te Harssens, durven we niet beslissen.

Toen in 1646 definitief tot het combineeren der beide kerkelijke gemeenten werd overgegaan, werd bij resolutie van 27 Febr. 1646 door de Ned. Staten voorgesteld: „Gedelibereert zijnde oever de geschene combinatie van de pastorie te Adorp en Harssens, is verstaen dat tot Harssens separatie gemaect behoort te worden van de pastorie-, kercken- ende kosteriengoederen. Ende dat de Pastor de opkomsten van de costeriegoederen behoort te trecken, ende tatter kerckvoegeden gestelt maect te worden, om de kercken- ende kosteriengoederen te administreeren. Ende zijn de Heeren van Hulten en Clant gelastet, om hiroever (hierover) in conferentie te coemen met Jhr. Hillebrandes”.

Omstreeks 1650 of daaromtrent werd er geklaagd, dat vele Kerkvoogden in ons gewest Roomschgezind waren en daarvan bij hun handelingen de kerk betreffende blijk gaven. De regeering droeg daarom den advocaat fiscaal op tegen deze Katholieke Kerkvoogden te procederen. Toen werd J. Hillebrandes te Harssens als Kerkvoogd ontslagen.

Het kerkje te Harssens deed tot ongeveer 1780 zoo nu en dan nog dienst. De volksoverlevering vertelt — en dit is heel eigenaardig — dat men de kerk graag weg wilde hebben. Vaak werd het kerkgebouw dan ook in 't geheim door baldadige handen geschonden. De prachtige marmereen vloerplaten verdwenen. Sloot men de kerk zorgvuldig, niet lang duurde het, of de deur stond weer open. Een der boeren van Harssens miste op zekeren morgen een van z'n paarden uit de wei. Overall gezocht, geïnformeerd — niemand wist echter iets van 't verdwenen paard. Eenige dagen later kwam de boer toevallig in de nabijheid der kerk. Tot zijn verwondering zag hij, dat de kerkdeur gesloten was. Tot z'n verwondering, want deze stond meestal open. De boer ging de kerk binnen. Wat vond hij? Zijn paard lag dood op het middelpad. 't Dier was de geopende deur binnen gegaan; toen z'n nieuwsgierigheid eenigszins bevredigd was, wilde het weer naar buiten. Vond de deur op een kier, stootte er met een der pooten of den kop tegen aan, met 't noodlottig gevolg, dat de deur dicht sloeg. 't Arme beest verhongerde alzoo in de kerk....

In 1785 werd de gehavende kerk op afbraak verkocht. Jan Pieters Timmer van Noordwolde en Pieter Jonkman van Bedum hebben de kerk gesloopt. De luidklok in den toren van Adorp hing oorspronkelijk in den kerktoren van Harssens. Ze geeft het jaartal 1618 en de mededeeling, dat ze door den klokkengieter Henric Wegewart van Deventer op kosten van de bewoners van Harssens werd gegoten.

In 1785 werd de gehavende kerk op afbraak verkocht. Jan Pieters Timmer van Noordwolde en Pieter Jonkman van Beldum hebben de kerk gesloopt. De luidklok in den toren van Adorp, hing oorspronkelijk in den kerktoren van Harssens. Ze geeft het jaartal 1618 en de mededeeling, dat ze door den klokkengieter Henric Wegewart van Deventer op kosten van de bewoners van Harssens werd gegoten.

Is Adorp tegenwoordig een rustig dorpje, waar nooit ofte ~~meer~~ wa ~~anken~~ worden gehoord, vroeger was dit wel eenigszins anders. In de 17e eeuw wordt er op de Synode vaak „een verdrietlike klachte” geuit over de ontheiliging van den Zondag. Wat Hunsingo betreft wordt er beweerd, dat „de mieste violatie (schending) des Sabbath geschiedt omtrent de naaste plaetsen van de Stadt, te wieten tot Adorp ende Sauwert, Zuidwolde en ander door hooiwagens uit de Stadt komende, waardoor niet alleen elders de ingesetenen van de Stadt de heilige Sabbathrust ontheijligen, maar oock van dieselvige ontheijliginge landwaarts oorsaecke geven”.

De Meimaand werd van ouds ingewijd met kransen en dansen, met meiboom en

meivuur. In de Middeleeuwen had de kerk den meiboom tot symbool gemaakt van de heilige Moedermaagd. Vandaar dat de priesters hem in de bedehuizen gingen brengen. Na de Hervorming echter prijkte de meiboom in het dorp, met festoenen, wimpels en een bloeiende meidoorn-tak in den top.... Dit volks-Meifeest werd meestal ontsierd door dronkenschap, zwelgerij en andere uitspattingen. Vooral wordt er geklaagd over 't feest te Adorp in die oude tijden. Daar was de dochter van den predikant dien dag „Koningin onder de wilde bacchantinnen”..

Een halve eeuw geleden was de Adorperweg voor de Groningers de wandelweg bij uitnemendheid. En terecht — deze weg biedt een heerlijke wandeling! We kunnen dan ook de Groningers een tochtje langs dezen weg, waaraan of in welks nabijheid zoovele historische plekjes zijn gelegen, waar het breede nieuwe kanaal door de aloude ossenweiden is gegraven, niet genoeg aanbevelen.